

Лекція з дисципліни «Громадянська освіта»

На тему: «Громадянське суспільство»

План:

1. Еволюція уявлень про громадянське суспільство.
2. Суть, атрибути і функції громадянського суспільства.
3. Світовий досвід розвитку й консолідації громадянського суспільства.

1. Громадянське суспільство — сукупність самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, які представляють волю та інтереси громадян.

На думку дослідників, формування концепції громадянського суспільства розпочалося в період Нового часу. Воно відбувалося паралельно з новою суспільною реальністю буржуазних відносин і тривало до середини XIX ст. Життя в цьому суспільстві, як вважали мислителі, ґрунтується на засадах індивідуальної свободи, автономності громад, праві громадян об'єднуватися у спілки й асоціації.

Саморегуляцію цього суспільства забезпечували ринкові відносини, але одночасно вони й призводили до посилення соціальної напруженості внаслідок різного соціального розшарування, зубожіння працюючих верств.

У зв'язку із цими змінами в другій половині XIX ст. концепція громадянського суспільства, що висувала на перше місце його позитивні, об'єднуючі аспекти, відходила в минуле. Набували поширення соціалістичні концепції суспільного розвитку. Так, прибічники марксизму оголошували громадянське суспільство породженою капіталізмом формою класових відносин, яка має загинути разом із ним.

У першій половині XX ст. у зв'язку з виникненням тоталітарних режимів (фашизм, нацизм і сталінізм), що застосовували «легітимне насильство» держави задля досягнення вищих цілей, у низці країн громадянське суспільство взагалі на певний час зникло з історичної арени.

Друга половина ХХ ст. стала часом відродження концепції громадянського суспільства, у якому почали вбачати один із головних засобів боротьби із соціалістичними режимами в країнах Центральної та Східної Європи.

На основі цієї концепції формувалися нові стратегії трансформування диктаторських режимів у цьому регіоні. Саме вона стала джерелом пояснення механізму повалення існуючих тут комуністичних режимів і того, від чого буде залежати їх успішне просування на шляху демократичних перетворень.

В Україні також відбувається складний процес становлення громадянського суспільства.

2. Громадянське суспільство має складну й розгалужену внутрішню структуру, елементами якої, на думку сучасних дослідників, є:

- добровільні громадські організації та громадські рухи;
- політичні партії на початковому етапі формування й діяльності, поки вони не беруть участі в механізмі державної влади;
- незалежні засоби масової інформації, що формулюють і висвітлюють громадську думку;
- громадська думка як соціальний інститут;
- частково — вибори та референдуми як засіб виявлення громадської думки й захисту інтересів окремих груп;
- залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи (суди присяжних, народні міліцейські загони тощо).

Основні функції громадянського суспільства:

самоорганізації, самовиразу й самореалізації індивідами інтересів;

упевненість громадян у своїх силах;

упорядкованість виявлення вимог і протестів індивідів;

захист інтересів одних соціальних груп у протистоянні з іншими.

Основні атрибути громадянського суспільства:

- організоване громадське життя вільних і рівних індивідів, права яких захищені конституцією та законами;
- наявність публічного простору, засобів і центрів комунікації як основи для формування сфери громадського життя та громадської думки;
- незалежні від держави добровільні асоціації, автономність яких усвідомлено як на індивідуальному, так і на колективному рівні;
- зорієнтована на громадські інтереси діяльність, що приводить до співпраці, солідарності, взаємної довіри між індивідами.

3. Історично сформувались 4 види громадянського суспільства:

У демократичному громадянському суспільстві головною справою об'єднань громадян стає формування в них почуття політичної дієздатності, здатності до розгляду політичних питань задля загального добра.

У посередницькому громадянському суспільстві головну роль відіграє формування в громадян якостей, які забезпечують цілісність ліберальної демократії, — громадянськості, відкритості, товариськості та відповідальності. Громадянське суспільство перш за все докладает зусиль до покращення загального добробуту.

У США від посередницького громадянського суспільства, що утворилося в першій половині XIX ст., перейшли до демократичного громадянського суспільства, а зараз переходять до **виборчого громадянського суспільства**.

У більшості країн Східної Європи виник власний варіант **освіченого громадянського суспільства**, Фактично в усіх країнах формування загальних спільних рис громадянського суспільства відбувалося в поєднанні з національними відмінностями. Однак, незважаючи на ці відмінності, демократія перемогла.